

происходит корректировка ценностных отношений учащихся, формируется их личностная нравственно-эстетическая оценка художественных произведений, содержащая и гражданско-патриотический аспект.

Необходимо активно приобщать детей к народному музыкальному искусству, развивать эстетическое восприятие и эмоциональную отзывчивость на музыкальные произведения. Воспитывая любовь к народной музыке, уважительное отношение к национальным традициям как общечеловеческой ценности, развивая музыкальные способности, формируя музыкальный вкус и поощряя стремление посылно проявлять себя в музыкальной деятельности, педагог развивает художественно-творческие способности ребёнка.

Литература:

1. Кабалевский, Д. Б. Прекрасное пробуждает доброе. Эстетическое воспитание. Статьи, доклады выступления / Д. Б. Кабалевский. М.: Педагогика, 1973.-334 с.
2. Дмитриева Л.Г., Черноиваненко Н.М. Методика музыкального воспитания в школе. Пособие для учителя. - М.: Академия, 1998. - 240 с.
3. Бондаревская, Е. В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика. - 1997. - № 4. - С. 17.
4. Вульф В.З. Квалификация педагога: реализуемое отношение // Мир образования - образование в мире. 2007. № 4. С. 84-96.
5. Джурииский А.Н. Поликультурное образование в многонациональном социуме. Учебник и практикум. М., 2014.

Старший викладач, Каткова Т.А.

Старший викладач, Варіна Г.Б.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ВПЛИВ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ НА САМООЦІНКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Розвиток освіти в Україні обумовлює необхідність переосмислення теорії й практики навчання та виховання. Однією з важливих тенденцій розвитку сучасних освітніх технологій є збільшення уваги до особистішого підходу у навчально-виховному процесі, прагнення висвітлити саме з цих позицій традиційно переважаючий пізнавально-інформаційний підхід, відповідно до якого вважається, що завдання формування особистості вирішуються в ході виховної, тобто позакласної та позашкільної роботи, а на уроці головним є навчальний процес. Проте основні особистісні параметри формуються саме під впливом

процесу навчання. Зокрема, формування самооцінки дітей особливо тісно пов'язано саме з учбовою діяльністю, оскільки учень кожний день отримує оцінки вчителя і мусить весь час порівнювати свої можливості й досягнення з певним еталоном. Тому роль оцінки навчальної успішності у процесі формування у дитини «образу-Я» важко переоцінити.

Формування у молодших школярів адекватної позитивної самооцінки у зв'язку з навчальними досягненнями впливає на ставлення до школи і до процесу навчання в цілому, сприяє становленню інтересів, формування життєвої позиції, виступає як значущий етап розвитку особистості учнів, який повинен бути розумімо педагогом як одна з найважливіших завдань на початковому етапі навчання.

Наукові дослідження дають підставу вважати, що вплив низької успішності у навчанні на становлення самооцінки учня не однозначний, його наслідки залежать від багатьох факторів. Проте, постійна ситуація неуспіху, негативного оцінювання, безумовно, виступає для дитини як психотравма. Це, в свою чергу, викликає негативні емоційні переживання, спричиняє утворення компенсаторних механізмів, що детермінують шкільну та часом й соціальну дезадаптацію. Компенсаторні механізми, що кожного разу «вмикаються» в ситуації негативного оцінювання, порушують нормальний перебіг процесу становлення образу «Я». Це, в свою чергу, призводить до відхилень у становленні самооцінки.

У психологічних дослідженнях проблема самооцінки не обділена увагою: найбільш повну розробку її теоретичні аспекти знайшли в працях Б.Г. Ананьєва, Л.І. Божович, І.С. Кона, М.І. Лісіна, А.І. Липкиної, В.В. Стопина, Є.В. Шорохової, У. Джемса, Ч. Кулі, Дж. Міда. Е. Еріксона, К. Роджерса та інших. Цими вченими обговорюються такі питання, як онтогенез самооцінки, її структура, функції, можливості та закономірності формування.

Самооцінка розглядається як найважливіше особистіше утворення, що приймає безпосередню участь в регуляції людиною своєї поведінки і діяльності, як автономна характеристика особистості, її центральний компонент, що формується за активної участі самої особистості і відображає якісну своєрідність її внутрішнього світу [2].

В основу нашого дослідження було покладене припущення про те, що ситуація неуспіху в навчанні є психотравмуючою, тому вона детермінує відхилення в формуванні особистості в цілому та самооцінки зокрема. Внаслідок хронічного неуспіху в навчанні дитина втрачає впевненість в своїх здібностях, Що, в свою чергу, стає перешкодою в процесі засвоєння знань. Умовою підвищення успіхів у навчанні є формування в учня адекватної самооцінки, на основі якої можливо відновлення впевненості у своїх здібностях і підвищення прагнення до оволодіння знаннями.

На початку молодшого шкільного віку психічний розвиток дитини сягає досить високого рівня. Усі психічні процеси - сприйняття, пам'ять, мислення, уява, мова - вже пройшли досить довгий шлях розвитку. Провідною в молодшому шкі-

льному віці стає навчальна діяльність. Перехідний період від дошкільного до молодшого шкільного віку знамснюється настанням вікової кризи 7 років. За словами Л.С. Виготського, цією кризою відкривається шкільний вік. Саме в цей період молодший школяр тільки починає опановувати рефлексією, тобто здатністю оцінювати власні дії, вмінням аналізувати зміст і процес своєї розумової діяльності. Виходячи з цього, у дітей починає формуватися самооцінка.

Саме рефлексія, на думку Л.С. Виготського, дозволяє людині спостерігати себе з боку власних почуттів, внутрішньо диференціювати «Я» чинне, міркуючи і оцінюючи. Рефлексія, як зазначає Х. Хекхаузен, наділяє самосвідомість зворотним зв'язком, завдяки якій людина може «оцінювати намічену ціль з точки зору перспектив успіху, коригувати и з урахуванням різних норм, відчувати себе відповідальним за можливі результати, продумувати їх наслідки для себе і оточуючих». Рефлексивність при самооцінці, також як і здатність до усвідомлення її засобів, є показником досить високого рівня її розвитку. Саме з рефлексією найбільш тісно пов'язане довільне керування власною поведінкою.

Р. Берне, аналізуючи велику кількість досліджень американських авторів, відзначає, що на межі дошкільного і молодшого шкільного віку відбувається якісний стрибок у розвитку самооцінки [3].

Молодшому школяреві у навчальній діяльності необхідно вміння ставити цілі і контролювати свою поведінку, управляти собою. Щоб керувати собою, необхідні знання про себе, оцінка себе. Процес формування самоконтролю залежить від рівня розвитку самооцінки. Молодші школярі можуть здійснювати самоконтроль тільки під керівництвом дорослого і за участю однолітків. Уявлення про себе - основа самооцінки молодших школярів. Самопізнання дитини здійснюється в навчальній діяльності.

Самооцінка у своєму розвитку істотно залежить від оцінок референтних оточуючих і водночас сама є значущим регулятором поведінки особистості, зокрема, регулятором оціночного ставлення людини до оточуючих.

Аналіз психологічної літератури з проблем самооцінки та домагань особистості дозволяє стверджувати: дотепер психологи звертали увагу на динаміку рівня домагань і практично не досліджували спрямованість домагань; недостатньо вивченими є також онтогенетичні аспекти названої проблеми; вкрай мало відомо про особливості становлення самооцінки дитини, що розвивається в несприятливих умовах, а саме в ситуації постійного негативного оцінювання в сфері провідної діяльності.

Порівняльний аналіз показників самооцінки учнів з високою та низькою навчальною успішністю виявив, що серед дітей з високою навчальною успішністю переважають такі, що мають адекватну самооцінку, і зовсім відсутні діти із заниженою самооцінкою. Серед дітей з низькою навчальною успішністю, навпаки, дуже мало таких, що мають адекватну самооцінку, але майже половина має негативний образ «Я».

Більша кількість дітей з нестійкою та недиференційованою самооцінкою серед учнів з низькою навчальною успішністю в порівнянні з дітьми, що добре навчаються, свідчить про те, що процес становлення образу «Я» відбувається у них трохи повільніше. Це не є ознакою неблагополуччя, навпаки, це показує наявність

сприятливого періоду для впливу на становлення дитячої самооцінки в напрямку її адекватності. Дуже важливо не втратити марно цей період невизначеності, оскільки виправляти вже сформовану неадекватну самооцінку дитини значно складніше. Але слід враховувати, що на самооцінку впливають і інші фактори не тільки успішність навчання, наприклад, сім'я, взаємодія з оточуючими [1].

Розподіл дітей за рівнем розумової працездатності дає підставу зробити висновки, що висока навчальна успішність тісно пов'язана з високим рівнем розумової працездатності, проте наявність навчальної мотивації та впевненості дитини у своїх здібностях здатні компенсувати недоліки функціонування нервової системи. Стосовно низького рівня розумової працездатності, слід зазначити, що отримані результати підтверджують вже виявлену тенденцію тісного зв'язку цього показника з навчальною успішністю. Важливим фактором зниження розумової працездатності є несприятливі умови організації шкільного середовища та режиму навчання.

Виявлено, що серед дітей з високою навчальною успішністю переважають такі, що мають адекватну самооцінку, і зовсім відсутні діти із заниженою самооцінкою. Серед дітей з низькою навчальною успішністю, навпаки, дуже мало таких, що мають адекватну самооцінку, але майже половина має негативний образ «Я». Отже, саме через занижену самооцінку учні невпевнені у собі, песимістично налаштовані на результат своєї навчальної діяльності.

Оптимізація рівня навчальної успішності молодшого школяра можлива в тому разі, якщо дорослий створить умови для підвищення розумової працездатності, а також допоможе йому подолати стереотипи поведінки, що пов'язані з відчуттям дитиною себе невдахою.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблем формування самооцінки школяра, який має низьку навчальну успішність, тобто зростає в ситуації психотравми. Перспективи подальшого дослідження впливу негативних оцінок на формування особистості дитини можна визначити в розробці методичного інструментарію, у з'ясуванні ролі психологічного захисту та його різновидів, у розробці програм підвищення навчальної успішності шляхом психологічної корекції відхилень в особистісному розвитку дітей підліткового віку.

Література:

1. Главінська О.Д. Вплив самооцінки школяра на ставлення до своєї учебної діяльності // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. - № 16. - Рівне, 2001. - С 23-27.
2. Захарова А.В. Когнітивні аспекти оцінної діяльності школяра // Психологічні проблеми навчальної діяльності школяра / За ред. В.В. Давидова. - М., 1977. - С. 270-273.
3. Кулагіна І.Ю., Колюцкий В.М. Вікова психологія.: Повний життєвий Цикл розвитку людини. - М.: ТС «Сфера», 2001. - С 268-272.